

mondja nyíltan B. Eötvös Loránd, hogy a „tanulási szabadság: phrasis.“ Különös világot e kritikára és kivánalmakra csupán az vet, B. Eötvös Loránd észjárásában, hogy a valamenyőnk által egyaránt ohajtott sikert, tudniillik a tanulók nagyobb tudományszomjának felébresztését s a tudomány nyál foglalkozó egyetemi tanárok szükséges önállóságát, nem az általa javaslatba hozott kivánalmak foganatosításához köti, hanem ezekhez a feltételekhez: „A siker el nem maradhat, ha a tanulók az egyetemre a tudományért való lelkesedéssel jönnek s tanáraikat tisztelik; ha e tanulók zöme művelt családok sarjadéka s eléggé vagyonos arra, hogy tanulmányainak tartama alatt anyagi gondoktól menten egész idejét a tanulásra fordíthassa; ha a tanulók elég érettek arra, hogy az előadásokat jól megváltassák, azokra eljárjanak s az azekben hallottakat későbbi használatra följegyezni tudják és akarják.“ Látnivaló, hogy a B. Eötvös Loránd által remélt siker föltételeinek pontjai: a tudományért való lelkesedéssel érkezés az egyetemre; a vagyonosság s művelt családhoz tartozás s végül a tanulók érettsége az előadások megválasztására, semmiféle összefüggésben sincsenek a javasolt tervezettel, sőt egy ponton nyílt ellenmondás található köztük, azon a ponton tudniillik, hol B. Eötvös Loránd szigorúan megszabott tanrendet kíván az egyetemi tanuló számára, a siker föltételei közé pedig mégis felveszi, hogy maga, a tanuló *válassza meg* tárgyát. Bármilyen erősen álljon is tehát B. Eötvös Loránd fönt említett javaslatai mellett, nyíltan látnivaló, hogy a sikert más módon is elérhetőnek tartja.

S valóban Balogh Kálmán rövid, de nem szenvedélytelen felszólalása, nem is egyéb, mint annak kinyilvánítása, hogy az egyetem céljai a fennálló lecke-pénz és tanszabadság rendszere mellett is elérhetők s ha több: akkor visszautasítása azoknak a javaslatoknak, melyek akár a lecke-pénz, akár a tanszabadság jelenlegi rendszerének felforgatására törnek. Positív javaslatot az állapotok javítására Balogh Kálmán nem ad. Sőt azzal végzi czikkét, a mi minden reformot kizár, hogy: „Minden változtatás csakis végzetes visszaesés lenne, honnét bizonyára hosszú idő telne el a feltámadásig.“ Az enyhíti némileg Balogh Kálmán ítéletének e kategorikus imperativusát, hogy kizárólag személyes tapasztalatokból s főként az orvosi szakra tekintettel mondja el, nem épen felesleges mondandóit.

— **Az angol egyetemek s a nemzeti irodalom.** Az angol főiskolák körében nevezetes mozgalom indult meg, abban az irányban, hogy az angol nemzeti irodalom tanítására nagyobb súly fektetessék, mint eddig történt, nevezetesen, hogy az irodalom aesthetikai és történelmi ága, az egyetemi oktatásban, tágabb tért nyerjen, még ha ez a philologia rovására történnék is. Három idevágó nyilatkozat fekszik előttünk. Az egyik Goschené, a London Society for the Extension of University Teaching elnökéé. Goschen az oxfordi egyetem alkanczellarához egy levelet intézett, melyben kiemeli, hogy „alig van keresettebb előadás, mint az angol irodalomé s egyuttal épen e tárgyra van a legkevesebb alkalmas tanító“. Kifejezi aztán reményét, hogy „fel fognak találni egy olytanítási rendszert, melyben az angol irodalom tanításának tágabb tere nyi-

lik a mostani ó-classicai tanítás mellett s ez által az angol nevelés a jövőben több szilárdságot nyer.“ A második nyilatkozat John Morleyé, ki az Extension Society hallgatóihoz intézett minapi beszédében, már nem panaszkodik, mint Goeschen tette, hogy nehéz tanítót kapni az angol irodalomra, hanem kijelöli az irodalmi tanítás feladatát s kiszabja mit vár tanítóitól és előadóitól; az irodalom és philologia összezavarásának káros hatását átéreztetni s tisztán körülírja, hogy az irodalom tanítóinak mi nevelésben kell részesülni. — A harmadik nyilatkozat a *Quarterly Review* januári számában jelent meg, egy petitio alakjában, melyet Anglia legcompetensebb férfai írtak alá, mint: a canterbury érsek, Manning bibornok, a londoni püspök, Jowett tanár, Matthew Arnold, Huxley, John Morley, Lord Litton, Froude, Theodore Martin stb. Két fő pontot emelnek ki az aláírók, először azt, hogy nem a philologiai tanításban éreznek hiányt, hanem az irodalmiban s másodszor azt, hogy a tanítás ne szorítkozzék csupán a technikai és positiv ismeretek közlésére, de tüzze ki céljának az izlés, a tapintat képezését, a mit a belles lettres tanítása ad meg. — Van azonban előadásuknak még egy harmadik pontja is, az, a hol mondják, hogy az ó-classicusokat elismerik ugyan az irodalmi tanítás alapjának, mert az angolirodalom becsesebb termékei — történelmileg szólva — szoros összefüggésben vannak az ó-világgal, mindamellet nagyon kívánatos, hogy „az angol nemzeti irodalmat legalább is egyenlő mértékben tanítsák az ó-classicusokéval.“

Az egészséges nevelés s a szellemi túlterhelés. A *Revue des deux Mondes* maj. 15 számában Jules Rochard orvostól: *l'éducation hygiénique et le surmenage intellectuel* czimen, egy cikk jelent meg, mely valódi vihart támasztott a franczia tanító- és orvosi körökben; valamint a sajtóban. E cikk hatása alatt a párisi orvosi akadémia a tárgyat külön napirendjére tüzte, külön bizottságot küldött ki véleményadásra, azonkívül a *Le Play* által alapított *Société d'économie sociale* évi közgyűlése is, behatóan foglalkozott a dologgal s a tárgyat maga Jules Simon vette vizsgálat alá.

Szükségét látok annak, hogy az ügyet, főbb vonásaiban, bemutassuk közönségünknek. A szellemi túlterhelés bajai a mi iskolai életünkben sem ismeretlenek, miattok a tanügyi körökben, néhány év előtt, heves vita folyt, mely azonban lassanként elült, anélkül, hogy az iskola-rendszerben változást, javulást idézett volna elő. Passiv magyar természetünk nehezen melegszik föl oly távol eső célokért, minő a közokta-